

De aanhouding van Luikse Kommunisten op 22 juni 1941

A. DE JONGHE

(*) Dit artikel van A. De Jonghe, onafhankelijk historicus, werd oorspronkelijk in het frans geschreven voor 'La Vie Wallonne'. Het verschijnt in een speciaal nummer ter gelegenheid van het duizendjarig bestaan van de stad Luik. Het V.M.T. dankt de redactie van 'La Vie Wallonne' dan ook voor haar bereidwilligheid ons de nederlandstalige publikatie van dit artikel af te staan.

Enkele uren na de invasie van de WEHRMACHT in de Sovjetunie, arresteerde de Duitse politie in de bezette gebieden een groot aantal kommunistische militanten (Operatie "SONNENWENDE"). Dit gebeurde ook in België. Eén van de strijdpunten in de geschiedenis van de bezetting is de vraag op welke lijsten de Duitsers zich baseerden bij de aanhouding van de Belgische kommunisten.

Op 4 juli 1979 publiceerde het dagblad LA MEUSE-LA LANTERNE een vraaggesprek met een Frans schrijver, die zich de Launay noemt (1), en wel onder de grote kop "Operatie Zonnewende (22 juni 1941). Wie leverde aan de Duitsers de lijst met Belgische kommunistische leiders? (2). Volgens de ondertitel betekent zijn getuigenis een nieuw "essentieel stuk voor dit dossier dat alle Luikenaars ter harte gaat". De krant onderstreept verder (terecht) dat dit dossier "emoties losmaakt". Het moet alvast verduidelijkt dat de titel iets teveel belooft, aangezien het enkel gaat over de aanhouding van Luikse kommunisten.

---

(1) Pseudoniem van ene Forment. De schuilnaam is naar het schijnt de veredelde naam van zijn moeder (Delaunay).

(2) "OPÉRATION SOLSTICE (22 JUIN 1941). QUI A DONNÉ AUX ALLEMANDS LA LISTE DES LEADERS COMMUNISTES BELGES?" in LA MEUSE - LA LANTERNE, 4 juli 1979.

Wat is zijn getuigenis waard ?

Over de vraag naar de verantwoordelijkheid in heel de operatie is reeds veel te doen geweest. Na de Bevrijding werden de burgemeester van Luik, Bologne, en de prokureur-generaal bij het Luikse Hof van Beroep, Destexhe, in beschuldiging gesteld voor het leveren van lijsten met de Luikse kommunisten die dan op 22 juni 1941 werden aangehouden en naar Duitsland weggevoerd. Maar na een lang proces sprak de krijgsraad van Charleroi de twee beschuldigen op 24 januari 1946 vrij om onvoldoende rechtsgrond (3). Het Brusselse Krijgshof bevestigde het vonnis bij arrest van 12 oktober 1946. De vraag naar de verantwoordelijkheid is daarmee niet opgelost. De mogelijkheid werd naar voor geschoven dat de Luikse kommunisten werden aangehouden op basis van lijsten die door hun eigen kameraden van de partij aan de bezetter werden doorgespeeld.

Voor de Launay, die zich opwerpt als "geschiedvorser" ("HISTORIE CHERCHEUR" en die beweert alles systematisch te benaderen met een "wetenschappelijke kritische zin" (LE DOUTE SCIENTIFIQUE"), voor hem is geen twijfel mogelijk. In het vermelde vraaggesprek beweert hij dat Julien Lahaut, kommunistisch volksvertegenwoordiger voor Luik, en "de kommunisten" zelf "aan de Duitsers de lijsten overmaakten met hun leidende figuren die dan op 22 en 23 juni 1941 door de Gestapo werden weggevoerd". Een duidelijke en rechtstreekse beschuldiging.

De auteur vertelt er niet bij wanneer of onder welke omstandigheden de betrokken diensten deze lijsten van Lahaut en van "de kommunisten" zouden in handen gekregen hebben, en ook niet welke dan die andere kommunisten zijn. Maar (tegen zijn gewoonte in) verstrekt hij ons waardevolle details over de bron van zijn ernstige beschuldiging. "Ik heb me voor deze bevestiging hoofdzakelijk gebaseerd op de ondervraging door de Amerikanen, op 22 september 1945 in Berlijn, van kolonel Graff, ex-chef van de Gestapo te Luik (4)."

Het document waarnaar de Launay ze zelfzeker verwijst bestaat en is inderdaad gedateerd op 22 september 1945. Het is afkomstig van het Berlijnse bureau van de Geheime Dienst van het Amerikaans leger, een bureau met als opdracht de ondervraging van alle Duitsers die uit hoofde van hun functie aangehouden werden. Het gaat om een geheim document (CONFIDENTIAL) van drie getikte

---

(3) Tekst van het vonnis in JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari 1945, pp. 97-104.

(4) Eigen vertaling - VMT (zoals alle verdere aanhalingen).

vellen met als titel "Eindondervraging. Verslag. Betreft : KRIMINALINSPEKTOR SS-OBERSTURMFÜHRER GEORG GRAFF", en bestaat uit vijf hoofdstukjes van ongelijke lengte : persoonlijke gegevens, administratieve gegevens, resultaten van de ondervraging, besluit, kommentaar en aanbevelingen (5). In heel het dokument is nergens sprake van kommunisten, van lijsten met kommunisten, van Belgische kommunisten die aangehouden werden op 22 en 23 juni 1941, en nog minder van Julien Lahaut. Je gelooft je eigen ogen niet ! Het is dan ook even slikken als je de Launay koudweg hoort verklaren dat hij zich "hoofdzakelijk baseert" op de ondervraging van Graff door de Amerikanen te Berlijn op 22 september 1945, om Lahaut en "de kommunisten" te verdenken.

Hier kunnen we een eerste besluit formuleren : de essentiële basis voor de beschuldiging van de Launay aan het adres van Lahaut en "de kommunisten" in verband met hun rol bij de aanhouding van hun Luikse kameraden kan alleen gezocht worden in de verbeelding van de Launay zelf. Vermelden we nog dat het niet de eerste keer is dat hij de beschuldiging met dezelfde bron probeert hard te maken. In zijn boek LA BELGIQUE À L'HEURE ALLEMANDE (Brussel, 1977) schrijft hij op bl. 111 : "Is het waar dat Lahaut, in zijn bereidheid met de Duitsers samen te werken, zo ver ging dat hij hen de lijst doorgaf met verantwoordelijken van de Kommunistische Partij ? Op 22 april 1945 beweerde Graff van wel (6)" Ter verdere lering van de lezer lichten we nog een zin uit de "CONSTAT" die als woord vooraf dient van hetzelfde boek : "De lezer kan zich verlaten op mijn oprechtheid. De woorden en herinneringen van de ondervraagde getuigen heb ik nauwkeurig weergegeven." Verder heeft hij het over zijn "bronnen die op hun echtheid onderzocht en onderling vergeleken werden in een voortdurend betrachten van wetenschappelijke nauwkeurigheid (7)". Ik laat het oordeel aan de lezer over en daarbij kan het stichtende voorbeeld met de wonder-

---

(5) BERLIN DISTRICT INTERROGATION CENTER, G-2 DIVISION US H(EAD) Q(UARTER) BERLIN DISTRICT, APO 755 US ARMY, 22 SEPTEMBER 1945. FINAL INTERROGATION REPORT. SUBJECT : KRIMINALINSPEKTOR SS-OBERSTURMFÜHRER GEORG GRAFF. Ondervindingen : PERSONAL DATA, ADMINISTRATIVE DATA, RESULTS OF INTERROGATION, CONCLUSIONS, COMMENTS AND RECOMMENDATIONS. (Navorsing en Studiecentrum Tweede Wereldoorlog = NCWO II, BMG, DJ, 1, 3).

(6) Het boek werd in de DRAPEAU ROUGE besproken door de historicus Gotovitch die gevat opmerkte : "Spijtig voor onze auteur, maar telkens als hij beweert zich op teksten te steunen, dan bewijst hij alleen dat hij ze niet gelezen heeft, nauwelijks gelezen heeft of slecht gelezen heeft, al naargelang. In alle geval staat er nooit wat hij beweert erin gevonden te hebben." (DRAPEAU ROUGE 14 november 1977.) Toen hij dat schreef had Gotovitch nog geen weet van de gewaagde interpretatie door de Launay van het Amerikaanse dokument van 22 september. Hij kende echter al genoeg de methode van de auteur om dergelijk oordeel uit te spreken.

(7) LA BELGIQUE À L'HEURE ALLEMANDE, p. 7

baarlijke interpretatie van het Amerikaans document van 22 september 1945 helpen.

We gaan het betoog van onze schrijver verder kritisch bekijken. Hij verklaart dat de "kommunistische geschiedschrijver" J. Gotovitch de stelling als zouden de kommunisten de namen van hun kameraden aan de Duitsers hebben doorgegeven, "kategoriek heeft verworpen". Met een voldaan en triomfantelijk airtje, preciseert de Launay: "Alhoewel Gotovitch heeft toegegeven geen weet te hebben van het verhoor van Graff." In werkelijkheid bewijst dat niets, behalve dan misschien dat bescheidenheid en eerlijkheid zeldzame eigenschappen zijn.

Het feit dat Gotovitch niet op de hoogte is van het bestaan van het document of van de inhoud ervan, bewijst niet dat er ernstige beschuldigingen in te vinden zijn bezwarend voor Lahaut of enkele kommunistische militanten. Erg is dat de Launay, die beweert het document wél te kennen, en allerhande zaken in terugvindt die er niet staan, maar die hem goed van pas komen.

Dat is buitengewoon bezwarend voor een historicus die de lezer van zijn "eerlijkheid" wenst te verzekeren. Dergelijke praktijken zijn verwerpelijker dan wat men met schone woorden "teksten voor zijn kar spannen" noemt. Met een flinke verbeeldingskracht fabriceert hij zich getuigenissen die hem uitkomen.

Dat verhindert de Launay niet zich op te werpen als "een alleenstaand onderzoeker die vindt, in tegenstelling tot en in gezonde wedijver met de onderzoekers die zoeken (8). Inderdaad, er bestaat een onderscheid en zelfs een wezenlijk onderscheid tussen al of niet alleenstaande onderzoekers die zaken vinden die niet bestaan (de Launay bijvoorbeeld) en onderzoekers die bij hun zoektocht wat niet bestaat ook niet ontdekken.

Maar het is nog niet gedaan. Om zijn stelling kracht bij te zetten haalt de Launay ook het getuigenis aan van Constantin Canaris, het hoofd van de Veiligheidspolitie (SICHERHEITSPOLIZEI) voor België en Noord-Frankrijk in de periode van oktober 1940 tot oktober 1941 en van februari 1944 tot het einde van de bezetting. "Ik heb het hoofd van de Gestapo voor België ondervraagd" beweert de Launay, "en ik ben van zijn schriftelijk getuigenis vertrokken om uit te maken wat volgt (9)." De waarheid is dat de Launay Canaris ontmoet noch ondervraagd heeft. Ikzelf heb Canaris gesproken in de loop van mijn onderzoek

---

(8) Brief van de Launay aan de Minister van Nationale Opvoeding, verschenen in BULLETIN DU CENTRE DE RECHERCHEURS ET D'ÉTUDES HISTORIQUES DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE, 7 december 1976, p. 56. Deze brief is een "recht op antwoord" van de Launay naar aanleiding van een negatieve kritiek in het bulletin op een van de boeken van de Launay. De auteur legt zich niet gemakkelijk neer bij het onvervreemdbaar recht van kritiek. Een negatieve boekbespreking is voor hem genoeg om met het wetboek te zwaaien en een recht op antwoord te eisen.

(9) Eigen vertaling - VMT (Reeds aangestipt Noot 4)

en hij heeft me herhaaldelijk, zowel mondeling als schriftelijk bevestigd dat hij de Launay NOOIT gezien heeft en hem NOOIT enige schriftelijke verklaring heeft bezorgd omtrent de aanhouding van de Belgische kommunisten (10). De heer Canaris heeft me de toelating gegeven deze bevestiging te publiceren. Hij voegde eraan toe: "Ik begrijp de Heer de Launay niet." Ook hier laat ik het oordeel over aan de lezer.

Bij zijn verdere argumentatie tegen Lahaut komt de Launay terecht bij het proces Bologne-Destexhe voor de Krijgsraad van Charleroi (6 november 1945 tot 24 januari 1946). Om te bewijzen dat Lahaut de namen van zekere kameraden zou hebben doorgespeeld naar de bezetter verwijst hij naar het getuigenis van Lahaut zelf op dit proces. Ik laat de Launay zelf aan het woord nog steeds in hetzelfde interview van juli 1979. "Terug uit deportatie verscheen de heer Lahaut aan de balie als getuige. De rechter legde hem de tekst voor van een verklaring gedateerd op 7 december 1945, en afgelegd door Nossent, de adjunct van Graff. Nossent had bevestigd dat de Duitsers van hem, Lahaut, lijsten hadden gekregen met verantwoordelijken van de Kommunistische Parij." Op dit punt onderbreekt de redakteur van LA MEUSE- LA LANTERNE, die de Launay interviewt met de kapitale vraag: "En wat antwoordde de heer Lahaut?" Als we de Launay's versie van het proces volgen zou Lahaut" allerfelst uitgevaren zijn tegen Bologne en Destexhe, MAAR DE VERKLARING VAN NOSENT NIET TEGENGESPROKEN HEBBEN (11)".

Hij schrijft hier een zwaar belastende houding toe aan Lahaut. Als deze de verklaringen van Nossent inderdaad niet tegenspreekt, dan is dergelijk zwijgen erg veelzeggend en komt Lahaut in nauwe schoentjes. Als dat niet het geval is, dan verdienen de praktijken van de Launay alle afkeuring. De versie van de auteur in verband met het getuigenverhoor van Lahaut is dus een diepgaand onderzoek waard. En daarbij is de eerste moeilijkheid de volstreekte zwijgzaamheid van de Launay over zijn bronnen. Dit is trouwens een punt waarbij hij meestal voorzichtig diskreet blijft. Als hij teveel details zou lossen over zijn bronnen zou de geïnteresseerde lezer inderdaad de neiging kunnen vertonen om de gegrondheid van sommige van zijn beweringen nader te onderzoeken. De zaak met het Amerikaans dokument van 22 september 1949 is reeds zo'n overtuigend voorbeeld.

---

(10) In het reeds vermelde boek van de Launay komt herhaaldelijk de verwijzing voor naar het vermeende getuigenis van Canaris: Canaris ZEGT, Canaris VERTELT. In een wekelijks reclameblad dat in Brussel en omstreken verspreid werd (BELGIQUE N° 1, 15 december 1977, p. 1) beweert de Launay: dat hij onder andere "Constantin Canaris, de chef van de Gestapo" heeft "doen spreken". Morten we hieruit besluiten dat de Launay niet begrijpt wat spreken zeggen wil?

(11) Eigen onderstreping - DJ

De zwijgzaamheid is voor de Launay overigens een handig middel om niet te moeten vermelden aan wie hij vaak zijn ontdekkingen ontleent (12). Gaat het om een eenvoudige vergetelheid, een slordigheid die zijn reputatie als geschiedschrijver geen goed kan doen? Of moeten we tot het besluit komen dat de heer de Launay valse eruditie etaleert? We weten het niet.

De ernstige toedracht van het getuigenverhoor van Lahaut prikkelde mijn nieuwsgierigheid. De ervaring had mij immers geleerd hoe twijfelachtig de wetenschappelijke waarde is van de zeer talrijke geschriften van de Launay (13). Daarom nam ik voor de periode 28 november - 8 december de krantenverslagen van het proces Bologne-Destexhe door, en wel in vier kranten van verschillende strekking: LE SOIR (onafhankelijk), LA LIBRE BELGIQUE (katholiek), VOORUIT (socialistisch), DE ROODE VAAN (kommunistisch). Het onderzoek leverde volgende resultaten op:

1. De genaamde Karl Nossent, ondergeschikte van Graff, legde eind november 1945 in de gevangenis van Luik waar hij als ex-funktionaris van de Gestapo was opgesloten, verklaringen af die erg bezwarend schenen voor Lahaut. Daarom volgde een gerechtelijk onderzoek. Tijdens de zitting van 30 november kondigde de voorzitter van de Krijgsraad aan dat het dossier Lahaut-Nossent ter beschikking stond van de verdediging en dat Lahaut als getuige was opgeroepen voor enkele dagen later.

2. Op donderdag 6 december werd Lahaut inderdaad door de krijgsraad als getuige gehoord. Volgens de Launay "legde de rechter hem toen de tekst voor van een verklaring, gedateerd op 7 december 1945, en afgelegd door Nossent... waarin deze bevestigde dat de Duitsers van hem, Lahaut, lijsten hadden gekregen met verantwoordelijken van de Kommunistische Partij". Het is op zijn zachtst uitgedrukt bevreemdend dat "de rechter" op 6 december aan Lahaut de tekst zou voorgelegd hebben van een verklaring die Nossent volgens de Launay, 's anderendaags zou afgelegd hebben. (In werkelijkheid dateren de ontvellingen van Nossent aan het Belgisch gerecht reeds van eind november.) De Launay zal het wel een zetfout noemen. Zoals ook wanneer men hem schriftelijk wees op enkele ernstige missingen die nochtans meerdere gedrukte regels be-

---

(12) In de "CONSTAT" aan het begin van zijn boek (zie hierboven, p.3) legt de Launay uit dat zijn "voortdurende bezorgdheid om wetenschappelijke nauwgezetheid hem niet heeft verhinderd "alle bibliografische referenties en wetenschappelijke noten weg te laten", naar eigen zeggen "om de tekst niet nodeloos te verzwaren en gevolg te geven aan de wens van zijn uitgever en van vele lezers".

(13) In de brief aan de Minister van Nationale Opvoeding, waarvan boven sprake, vermeldt de Launay dat hij tot 1976 reeds "zowat 8.000 bladzijden" publiceerde. Zijn eerste boek over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog verscheen in... 1945. De auteur was toen 21 jaar oud.

sloegen. Wij stappen over deze slordigheid heen, ook al pleit ze niet in het voordeel van de "wetenschappelijke gestrengheid van de geschiedschrijver die ik mezelf opgelegd heb". (Ik citeer onze auteur) (14). Wij durven niet veronderstellen dat de Launay uitpakt met nauwkeuriger data om de indruk van wetenschappelijke degelijkheid te scheppen.

3. Een volgend vreemd feit : in het interview rept de Launay met geen woord over een belangrijk passage die de toenmalige verslaggevers van LA LIBRE BELGIQUE en de VOORUIT wel was opgevallen. Deze redakteurs waren aanwezig op het proces en schreven hun verslag tijdens of vlak na de zitting. Zij aanhoorden, bij het begin van de zitting van 6 december, de lezing van de verklaringen van Lahaut ter gelegenheid van het vooronderzoek in de zaak Bologne-Destexhe. Deze sloegen op zijn leven als politiek gevangene in de Duitse concentratiekampen. Lahaut pikt er agressief op in : "Ik heb gezworen mijn kameraden te wreken, hun verklikkers te doen straffen (15)."

4. Na die tussenkomst van Lahaut zinspeelt de voorzitter op de onthullingen van Nossent (volgens de Launay zou een magistraat hem "de tekst voorgelegd hebben") en maakt hij de getuige attent op de mogelijkheid zijn parlementaire onschendbaarheid in te roepen. Heftige en onmiddellijke reactie van de kommunistische volksvertegenwoordiger. Hij blijkt weinig geneigd zich te willen vastklampen aan de reddende hand die de voorzitter hem schijnt toe te reiken : "Ik verzaak aan mijn onschendbaarheid als dit het debat kan vooruithelpen. Ik stel me ter beschikking van de krijgsraad. Ik wens volle klaarheid." Waarna hij tot de aanval overgaat en Nossent aanpakt : "Men heeft me door het slijk willen halen, maar dat zal niet lukken." Volgens LE SOIR van 8 december zou Lahaut zelfs verklaard hebben dat hij klacht tegen Nossent had neergelegd (16). Op dat moment gebeurt er iets waarover de Launay evenmin rept : een advocaat van de verdediging komt tussen om te zeggen dat de zaak Nossent-Lahaut voor hem geen belang heeft (17).

De Launay schrijft dat na het getuigenis van Lahaut "de rechtbank van Charleroi de toestand voldoende duidelijk achtte". Naar gewoonte trekt de Launay ook

---

(14) Zie noot 8. De Launay schrijft letterlijk : "LA RIGUEUR SCIENTIFIQUE DE L'HISTORIEN À LAQUELLE POUR MA PART JE SUIS OBLIGÉ..." (CENTRE DE RECHERCHES ET D'ÉTUDES HISTORIQUES DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE, 7, decembre 1976, p. 56.)

(15) LA LIBRE BELGIQUE, 7 december 1945, p. 2 ; VOORUIT, 8 december 1945, p. 3. In dezelfde zin : LA CITÉ NOUVELLE, 8 december 1945, p. 4.

(16) In dezelfde zin nog : DE ROODE VAAN, 8/9 december 1945, p. 2.

(17) LA LIBRE BELGIQUE, 7 december 1945, p. 2. LE SOIR, 8 december 1945, p. 2. VOORUIT, 8 december 1945, p. 3. DE ROODE VAAN, 8/9 december 1945, p. 2.

hier te snel zijn besluiten. Hij had een minimum aan aandacht moeten opbrengen voor het verslag van het proces en voor de motivering van het vonnis van 24 januari van de krijgsraad en van het arrest van 12 oktober 1946 van het krijgshof, want dan had hij meteen geweten dat de zaak Nossent-Lahaut geen enkele rol heeft gespeeld in het proces Bologne-Destexhe. De verklaringen van Nossent hebben zelfs geen aanleiding gegeven tot enige gedachtenwisseling tussen de twee partijen, noch op de zitting van 6 december, noch later (18). Het was een grote ontgoocheling voor sommigen die gehoopt hadden dat Lahaut in het nauw zou gedreven worden door die onthullingen (19).

We moeten dus vaststellen dat over het getuigenverhoor van Lahaut de versie van de Launay totaal tegenstrijdig is met de verslagen van vier journalisten die de zaak ter plaatse meemaakten en onafhankelijk van elkaar werkten voor kranten van verschillende strekking. De Launay beweert dat Lahaut de verklaringen van Nossent niet tegensprak, maar de kommunistische volksvertegenwoordiger weigerde integendeel te schuilen onder zijn parlementaire onschendbaarheid omdat hij de waarheid niet vreest en *hij valt Nossent aan*. Waarom zouden de verslaggevers van LE SOIR of LA LIBRE BELGIQUE (ik vermeld de VOORUIT en DE ROODE VAAN niet omdat ze links van strekking zijn) toendertijd een verslag hebben opgesteld waaruit Lahaut zo goed te voorschijn komt, in tegenstelling tot de partijdige samenvatting van de Launay, opgedist om de reputatie van Lahaut te bevleken als verklikker van zijn politieke vrienden? De lezer mag zelf dergelijke praktijken beoordelen. Of het nu om kommunisten gaat of om eender wie, de methoden die de Launay aanwendt vallen niet goed te praten. Onderstrepen we nog dat onderzoek van de notulen van de griffier van de krijgsraad (notulen die de Launay niet heeft geraadpleegd) de resultaten van het personeroezok alleen maar bevestigen.

Als we het interview verder lezen vernemen we plots dat het "de lijst van Canaris van 1 mei 1941 is die gebruikt werd". (De Launay bedoelt waarschijnlijk de lijst die Canaris op 1 mei uit Berlijn ontving). Het zouden dus geen lijsten meer zijn afkomstig van "Lahaut en de kommunisten". De Launay kijkt niet op één tegenspraak (of zetfout?).

---

(18) LE SOIR van 8 december schrijft op p. 2 dat "er tijdens de verklaring van de heer Lahaut (van 6 december 1945) geen sprake is geweest van de onthullingen van de Gestapo-man Karl Nossent." Toch wel, maar niet meer na de repliek van Lahaut en na de verklaring van de verdediging dat ze de onthullingen van Nossent onbelangrijk achtte.

(19) De verslaggever van LA LIBRE BELGIQUE merkt in het nummer van 7 december 1945, p. 2, op: "Kortom, de getuigenverklaring van de heer Lahaut was erg teleurstellend voor het zeer talrijk opgekomen publiek." Dat wil zeggen dat de heftige verdediging van Lahaut deze journalist heeft ontgoocheld. "Kortom," lezen we ook in LA CITÉ NOUVELLE van 8 december 1945 "de talrijke toehoorders waren teleur gesteld bij het aanhoren van de heer Lahaut."

Wat hierboven uit de docken is gedaan volstaat ruimschoots om "de voortdurende bekommernis om wetenschappelijke nauwgezetheid", die de Launay beweert te koesteren, naar waarde te schatten : in de kwestie van de aanhouding van Luikse kommunisten in juni 1941 is de geloofwaardigheid van deze "geschiedvorser" nul en onbestaande. Hij beeldt zich in, in een dokument allereerste zaken te kunnen lezen die er niet staan (zijn ongelooflijke "interpretatie" van het Amerikaans verslag van 22 september 1945) ; hij verdraait de werkelijkheid als ze niet in zijn kraam past (zijn versie van het getuigenverhoor van Lahaut in het proces Bologne-Destexhe) ; hij gebruikt mondelinge getuigenissen die nooit afgelegd werden ("ik ondervroeg Canaris") Het getuigenis van de Launay is inderdaad, om de termen van de publicerende krant te gebruiken, "essentieel" -maar dan essentieel omdat dit getuigenis het bewijs levert dat de getuige geen enkel vertrouwen verdient. Wat LA MEUSE-LA LANTERNE te goeder trouw voorstelt als "een essentieel stuk" is niets meer dan een misvorming van de historische werkelijkheid zoals we die leren kennen uit de beschikbare bronnen.

..

Op dit punt blijft de lezer(es) nog op zijn (of haar) honger hoe de SICHERHEITSPOLIZEI (de Duitse veiligheidspolitie die beter bekend is onder de on-eigenlijke benaming Gestapo) dan wél, in juni 1941, in het bezit was gekomen van bepaalde lijsten met Luikse kommunisten.

Eerst de versie van de Launay zoals hij die weergeeft in het vraaggesprek : "Het proces van Charleroi in 1945 heeft het volgende vastgesteld : op 3 mei 1941 wendden de Duitsers (namelijk Graff en zijn adjunkt Nossent) zich tot Bologne, burgemeester van Luik, en Destexhe, procureur-generaal, en zegden hen : 'Gelieve ons ten spoedigste de lijst te bezorgen van de Belgische kommunisten die bij U bekend zijn.' Bologne en Destexhe staken de koppen bij mekaar en kwamen overeen dat het beter was aan die vraag tegemoet te komen door de Duitsers lijsten te geven van kommunisten die ze toch al kenden, om te vermijden dat ze in onze dossiers komen snuffelen. Dat gebeurde. Op 6 mei overhandigde Bologne een lijst met 187 kommunisten, en, op 13 mei, bezorgde Destexhe er een andere met 35 namen."

We vergelijken deze versie nu met wat tijdens het proces voor de krijgsraad van Charleroi aan het licht kwam (20) :

---

(20) Bronnen : Proces Bologne-Destexhe, uiteenzetting der feiten, en vonnis van de Krijgsraad, Charleroi 24 januari 1945 (dit laatste JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari 1946, pp. 97-104). Het verhaal dat volgt herneemt nagenoeg letterlijk belangrijke passages uit deze twee officiële documenten.

Ten eerste wat Bologne betreft. Op 3 mei 1941 krijgt Bologne, burgemeester van Luik, vanwege de OBERFELDKOMMANDANTUR van Luik, afdeling justitie, het verzoek tegen ten laatste dinsdag 6 mei, 17 uur, een overzicht te bezorgen van de kommunistische en antifascistische organisaties op het grondgebied van Groot Luik (21), met vermelding van de leidende figuren ervan. Na een onderhoud met de burgemeester stuurt de hoofdkommissaris van politie, Schöner, nog dezelfde dag een afschrift van de brief van de OBERFELDKOMMANDANTUR voor verder gevolg naar de verschillende burgemeesters en politiekommissarissen van Groot Luik. Hij ontvangt van enkele kommissarissen (22) lijsten met kommunistische en antifascistische groepen en personen. Op 7 mei zou de burgemeester dan het rapport van de hoofdkommissaris van politie doorgegeven hebben aan de Duitse overheid, met in bijlage 183 namen van personen die voorkwamen op de lijsten (23).

Ten tweede wat Destexhe betreft. Deze werd door Schoëner spontaan op de hoogte gebracht van de vraag van de OBERFELDKOMMANDANTUR aan de burgemeester, maar dan wel vier dagen nadien, op 7 mei 1941. Destexhe werd bovendien nog in vertrouwen verwittigd (maar het is niet geweten op welk ogenblik

---

(21) Administratief gezien bestond Groot Luik pas vanaf 9 november 1942. De Uiteenzetting der feiten en het vonnis gebruiken de term hier echter wel, maar met de vermelding "officieus".

(22) Uit de overwegingen van het vonnis blijkt dat de burgemeesters en kommissarissen van sommige gemeenten uit de Luikse agglomeratie en ook enkele afdelingshoofden van de politie de opmerking "onbestaand" als antwoord rapporteerden op de omzendbrief van Schöner dd. 03.05.41. In deze gemeenten of politiefdelingen werden op 22 juni 1941 "geen opsporingen of aanhoudingen verricht door de Duitsers", op vijf uitzonderingen na, waarvan drie alleen in Chênée (JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari 1946, p. 99).

(23) Volgens de richtlijnen van Bologne aan Schöner "mochten de lijsten voor de Duitse Overheid alleen namen vermelden van kommunisten met een openbaar mandaat". Het vonnis van de Krijgsraad stelt echter vast dat "in de debatten uitgemaakt werd dat hij Bologne zijn akkoord verleende aan het toezenden van een lijst en dat een grotere omvang van de lijst dan nodig, te wijten is aan zijn nalatigheid". Maar in het vonnis komt men verder tot het besluit dat "gezien echter de wil aanwezig was op de lijst alleen bij de Duitsers bekende publieke mandatarissen te vermelden, gezien de daad niet op eigen initiatief werd gesteld, gezien de overtuiging bestond dat de personen waarvan de naam op deze manier werd doorgegeven geen enkel ernstig gevaar liepen, en gezien de vaderlandslievende houding bij herhaling vastgesteld vóór en na de ter beoordeling voorliggende feiten, is voldoende aangetoond dat deze feiten niet werden gepleegd met het inzicht dat nodig is voor het voorkomen van de in de beschuldiging bedoelde inbreuk (verklinking aan de vijand)" (JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari 1946, p. 99-100). Het activiteitenverslag van Reeder, hoofd van het militair bestuur in Brussel, dat de periode van 1 juni tot 1 september 1942 bestrijkt, vermeldt dat Bologne de toelating had verkregen in functie te blijven alhoewel hij de leeftijdsgrens had overschreden. Deze gunstbehandeling was te danken aan zijn kalmerende invloed in het sociaal woelige Luikse industriebekken. Maar, volgens Reeder, werd deze toelating ingetrokken door de militaire overheid omdat de houding van Bologne "onlangs en meermaals aanleiding had gegeven tot aanmerkingen" (GERMAN RECORDS MICROFILMED AT ALEXANDRIA, T-501, 105, 1053-1054). In zijn volgend activiteitenverslag, voor de periode 1 september tot 1 december 1942, stipt Reeder terloops aan, naar aanleiding van de instelling van Groot Luik, dat de positie van Bologne "onhoudbaar" was geworden (IBIDEM, T-501, 105, 1240).

precies) door een persoon waarvan hij de identiteit niet wil bekend maken (24), dat de Duitse overheid van plan is bij hem dokumentatiestukken op te vragen betreffende de kommunisten, en waarvan de bezetter wist dat ze in bezit waren van de gerechtelijke politie van Luik. Op de wekelijkse vergadering van de procureurs-generaal, op 12 mei te Brussel, ontmoet hij zijn twee kollega's uit Gent en Brussel. Hij maakt van de gelegenheid gebruik hun mening in te winnen over de aan te nemen houding. Aangezien het volgens Destexhe onmogelijk was de dokumentatie van de gerechtelijke politie alsnog te vernietigen, werd hem aangeraden eerst formeel te weigeren en een opeising af te wachten, en van op dat ogenblik alleen die inlichtingen te verschaffen die de Duitsers al kenden, erbij in te roepen dat de gerechtelijke diensten sedert 10 mei 1940 gedesorganiseerd waren en te benadrukken dat de mensen die op de lijsten voorkwamen mogelijks reeds alle activiteiten hadden stopgezet. Op 16 mei krijgt Destexhe dan van de OBERFELDKOMMANDANTUR van Luik een brief gedateerd op daags voordien, met volgende opdracht (eigen vertaling): "Naar we vernemen is de criminele politie (gerechtelijke politie) in bezit van een lijst met leidende figuren van de kommunistische partij van deze provincie. Gelieve een afschrift van deze lijst aan onze diensten te bezorgen." Na een tussenkomst bij de Duitsers van De Walque, eerste substituut van de prokureur des Konings in naam van zijn chef, op 16 mei, volgt inderdaad een opeisingsbevel gedateerd op dezelfde dag: "Kopieën van de lijsten met kommunistische leiders en propagandisten, in bezit van de criminele politie (gerechtelijke politie) worden bij deze aangeslagen. Ze moeten afgeleverd worden bij de plaatselijke diensten." Na ontvangst van dit bevel raadpleegt Destexhe eerst De Walque, vervolgens hoofdpolitiekommissaris Schröner en de kommissaris bij de gerechtelijke opdrachten Pierson. Deze laatste krijgt van Destexhe als opdracht een lijst op te stellen van de bekendste kommunisten uit het arrondissement Luik.

Dit gebeurt en Pierson bezorgt Destexhe een veertigtal namen. De prokureur-generaal schrapte er een vijf à tien van, waarna deze nieuwe reeks wordt overgetikt op de dienst van Pierson, waarna ze terugkomt bij Destexhe. De prokureur-generaal tikt ze eigenhandig nog eens over en tikt ook zelf de begeleidende brief. Destexhe beweert dat hij geen doorslagen heeft gehouden van deze twee dokumenten die aan de Duitse overheid werden bezorgd (25).

---

(24) Volgens het vonnis zou het om hoofdpolitiekommissaris Schröner zelf gaan (JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari, 1946, p. 103), en zou "bij het vooronderzoek uitgemaakt zijn dat Schröner een complexe, zoniet verdachte figuur was: hij heeft de burgemeester zijn bindingen met de rexistische partij steeds verborgen gehouden en ook dat hij voor zijn benoeming tot hoofdpolitiekommissaris steun had gezocht bij die beweging" (IBIDEM p. 99).

(25) In de motivering van de vonnis omtrent Destexhe treedt de krijgsraad al even genuanceerd op als voor Bologne. Enerzijds stelt de raad vast dat "de beschuldigde door inlichtingen die de bezetter te

We moesten deze onbetwistbare feiten op een rijtje zetten om een vergelijking te kunnen maken tussen wat het proces van Charleroi werkelijk blootgelegd heeft en wat de Launay er in zijn verkeerde samenvatting van maakt. In tegenstelling tot wat de Launay in zijn verkeerde en misleidende samenvatting beweert, bewijzen de originele documenten van het proces dat Graff en Nossent zich voor het bekomen van "de lijst der bekende Belgische kommunisten" niet wendden tot Bologne en Destexhe. Als politiefunktionarissen waren zij daartoe niet bevoegd. Het was de Oberfeldkommandantur Luik die begin mei, na ontvangst van het bevel van het bezettingsbestuur te Brussel, de nodige uitvoeringsmaatregelen trof. Zij voerde deze opdracht uit door zich rechtstreeks tot burgemeester Bologne en procureur-generaal Destexhe te richten en niet tot Duitse politie-beambten. Er is ook nergens sprake van enig akkoord tussen Bologne en Destexhe "om te voorkomen dat de Duitsers in onze dossiers zouden snuffelen". Burgemeester en procureur-generaal handelden onafhankelijk van elkaar. Bologne baseerde zijn lijst op inlichtingen die bijeengebracht waren door de Luikse gemeentepolitie en enkele burgemeesters en kommissarissen uit de agglomeratie (26), terwijl de lijst van Destexhe alleen steunde op de dokumentatie van de gerechtelijke politie. Men moet over een zeer grote verbeeldingskracht beschikken om uit de documenten van het proces van Charleroi datgene te halen wat de Launay, om begrijpelijke redenen, beweert erin te vinden. In de operatie SONNENWENDE kwamen de Duitse politie: FELDGENDARMERIE, GEHEIME FELDPOLIZIE EN SICHERHEITSDIENST, slechts rechtstreeks tussen op 22 en 23 juni 1941 bij het aanhouden van kommunisten en anti-fascisten. De operatie werd vanuit Brussel door het bezettingsbestuur bevolen en door zijn politieorganen uitgevoerd.

We kunnen het besluit van de krijgsraad van Charleroi onderschrijven als zou het "kinderlijk naïef" zijn te denken dat de Duitsers, vóór mei 1941, over geen

---

weinig zeker vond, te bevestigen, in zekere zin aan de vijand heeft overgedragen wat niet helemaal zeker bekend was". Aan de andere kant onderstreept de krijgsraad dat Destexhe "een magistraat was met een voorbeeldige gestrengheid en rechtvaardigheid in zijn beroep", en dat hij "door de bezetter gekonfronteerd werd met talrijke en ingewikkelde problemen, zodat hij, zoals iedereen in dergelijke positie, tot daden kon gebracht worden die uiteindelijk verkeerd konden worden begrepen", maar dat "het verkeerd zou zijn hierin enig samenspannen met, of lafheid tegenover de vijand te zien". In de uitspraak wordt verduidelijkt dat Destexhe, volgens inlichtingen ingewonnen bij allerhande bekende figuren, "de kommunisten niet in het hart droeg, maar toch ook niet in staat geacht werd hen, individueel of als beweging, schade toe te brengen en hen zelfs bij gelegenheid zou blootgesteld hebben aan een repressie door de vijand" (JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari 1946, p. 103-104).

(26) Volgens de uiteenzetting der feiten herinnerde Schöner Bologne er op 3 mei 1941 aan "dat de dokumentatie bij de politieke afdeling van de veiligheidsbrigade, die de inlichtingen had kunnen verschaffen waar de bezetter naar vroeg, vernietigd was bij de intocht van de Duitse troepen op Belgisch grondgebied". Het dokument zegt niets over andere bronnen waarover Schöner nog kon beschikken voor dergelijke inlichtingen na de vernietiging van zijn politieke dokumentatie.

andere inlichtingen betreffende de (Luikse) kommunisten zouden beschikt hebben dan die verstrekt door burgemeester Bologne en procureur-generaal Destexhe (27). Het is een feit dat Canaris, het hoofd van de Duitse Veiligheidspolitie voor België en Noord-Frankrijk, reeds in februari 1941 zo goed op de hoogte was van de activiteiten van de kommunisten in zijn ambtsgebied, dat hij zich in staat voelde om op elk moment gepaste politie maatregelen uit te voeren. Begin april signaleerde hij aan Müller, hoofd van de Gestapo te Berlijn (afdeling IV van het REICHSSICHERHEITSHAUPTAMT), dat reeds 1800 Belgische kommunisten, waaronder 334 partijfunktionarissen op fiche stonden (28). Vanwaar haalde hij zijn informatie? Allereerst van zijn eigen dienst. Maar waarschijnlijk ook van andere bronnen waarover niet de gewenste klaarheid bestaat. We schreven hierboven reeds dat het vraagstuk van de herkomst van de lijsten met de Belgische kommunisten die op 22 juni aangehouden werden, verre van opgelost is. En de kern ervan is wie nog, buiten de Duitse inlichtingendiensten zelf, de bezetter in kennis bracht van de namen van die Belgische kommunisten. Wie kon dit doen? Canaris beweert dat hij tijdens zijn eerste verblijf in België (oktober 1940 tot oktober 1941) nog niet beschikte over een dicht informanten-net (29). Nog steeds volgens Canaris (namelijk volgens zijn verklaring ter gelegenheid van het vooronderzoek in zijn eigen proces, november 1948), zou zijn directe overste in Berlijn, Müller, hem hebben meegedeeld dat de lijsten opgesteld waren in samenwerking met de Belgische Staatsveiligheid (30). Niets bewijst de gegrondheid van die bewering (31). Belangrijk in de kwestie is nog een andere verklaring van Canaris, afgelegd IN TEMPORE NON SUSPECTO. Op 3 september 1940 verhoorde hij Lahaut over de organisatie van de Belgische

---

(27) JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari 1946, p. 103.

(28) Voor meer details verwijs ik naar het artikel in de **BIJDRAGEN tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog**, 5 december 1978, p. 144-145 en naar de aldaar vermelde bronnen.

(29) *IBIDEM*, p. 144.

(30) *IBIDEM*, p. 143.

(31) Ter dokumentatie lichten we volgende passage uit het onuitgegeven dagboek van Victor Matthys, leider ad interim van Rex. Hij schreef zijn dagboek in de gevangenis tijdens het vooronderzoek in zijn proces na de oorlog. Voor het jaar 1941 noteert hij onder andere: "Die aanhoudingen (van kommunistische militanten) werden klaarblijkelijk verricht op basis van vroeger reeds bestaande lijsten. Het gerucht doet de ronde dat het hoofd van de Staatsveiligheid, Defoy, verantwoordelijk is voor het doorspelen van die lijsten. Het staat wel vast dat de Duitsers niet over dergelijke inlichtingen beschikten. Het is ook zeker dat het niet de Nieuwe-Ordebewegingen waren die ze hebben doorgegeven. Er is hen trouwens nooit iets dergelijks gevraagd." (Een fotokopie van dit dagboek wordt bewaard in het NCWO II.) Matthys slaat de bal mis als hij beweert dat de Duitsers niet over dergelijke inlichtingen beschikten. Ze wisten meer dan hij vermoedt. Wat hij besluit over de datum van de lijsten, of van enkele delen ervan, wordt bevestigd door J. GOTOVITCH, INTRODUCTION À L'ÉTUDE DE LA DÉPORTATION. LE CONVOI DU 22 SEPTEMBRE 1941 (CAHIERS D'HISTOIRE DE LA DEUXIÈME GUERRE MONDIALE, I, p. 114).

kommunistische partij. Op 27 oktober schrijft hij dan naar zijn overste Müller dat de inlichtingen die de kommunistische volksvertegenwoordiger verstrekt had "overeenkwamen met de aantekeningen (AUFZEICHNUNGEN) van de Belgische politie (32)." Werden deze "aantekeningen" door de Belgische politiediensten zelf overgemaakt aan Canaris, of gaat het om documenten die de Duitse politie opgediept had uit Belgische politie-archieven? We weten het niet. Zeker is dat de Duitse Veiligheidspolitie lang vóór 10 mei 1940 zelfs, zeer goed op de hoogte was van de activiteiten van de Belgische kommunisten (33). In het geval de eerste versie klopt (aantekeningen door Belgische politie-ambtenaren na 10 mei 1940 doorgegeven) kunnen we een verband leggen met een bewering van Reeder, het hoofd van het militair bestuur te Brussel. Volgens deze hooggeplaatste Duitse funktionaris zou de Foy, algemeen directeur van de Staatsveiligheid vóór de bezetting en hoofd van de Vreemdelingenpolitie vanaf 16 november 1940, ingegaan zijn op het bevel van de bezetter om ter controle en verder gebruik, afschrift te bezorgen van de registers met de in België verblijvende vreemdelingen (325.000 waaronder 38.000 joden). Hij zou dit bevel uitgevoerd hebben vanaf februari 1941 (34). Dan rijst de vraag: waren er al te ijerige funktionarissen van de Staatsveiligheid, of van andere Belgische politiediensten die de bezetter méér informatie doorgaven en niet alleen inlichtingen over vreemdelingen, maar ook over Belgische en vreemde kommunisten? Dat is alvast wat Müller aan Canaris misschien wilde doen verstaan kort na 22 juni 1941. De historicus beschikt niet over voldoende gegevens om een bevestigend antwoord te schragen (35).

---

(32) Zie volgende noot. Er zijn redenen om aan te nemen dat deze ondervraging plaats greep in het lokaal van de SICHERHEITSPOLIZEI te Luik.

(33) Zie daarover de documenten in 1945 door P. Lévy opgediept uit het REICHSSICHERHEITSHAUPTAMT te Berlijn. Fotokopies berusten in het NCWD II. Zie ook het artikel van P. LEVY, EN MARGE DU PROCÈS BOLOGNE-DESTEXHE. CE QUE LA GESTAPO SAVAIT AVANT LA GUERRE DES COMMUNISTES BELGES (LA WALLONIE, 14 december 1945, p. 1).

(34) Zie het artikel vermeld in noot 28, p. 142-143. Robert De Foy, vanaf 30 december 1934 hoofd van de Staatsveiligheid, aangehouden te Brussel begin juni 1940, tesamen met auditeur-generaal Ganshof. De bezetter oordeelde hem verantwoordelijk voor de aanhouding op 10 mei 1940 van enkele duizenden politieke verdachten. De Foy bleef maar enkele dagen opgesloten. Hij werd eerst voor ondervraging overgebracht naar Berlijn, waarna hij werd vrijgelaten en hij zelfs ten dele zijn functie verder kon uitoefenen dank zij de onmiddellijke persoonlijke tussenkomst van het hoofd van de Duitse SICHERHEITSPOLIZEI, Heydrich, bij Reeder, hoofd van het militair bestuur te Brussel. Alleen Ganshof bleef in de gevangenis, en dat tot december 1940, alhoewel hij om dezelfde reden als de Foy aangehouden was. Ganshof kreeg bovendien dadelijk verbod om nog enige openbare functie te bekleden. Mogen we hieruit besluiten dat Heydrich zijn kollega de Foy ter hulp snelde omwille van vroegere diensten bewezen hij het uitoefenen van diens functie vóór 10 mei 1940? Uit de thans beschikbare bronnen blijkt niet of de Foy erkentelijkheid betoonde ten opzichte van Heydrich.

(35) In zijn artikel EN MARGE DU PROCÈS BOLOGNE-DESTEXHE. CE QUE JULIEN LAHAUT A DIT À LA GESTAPO (LA WALLONIE van 6 december 1945, p. 1), maakt P. Lévy gewag

Andere vraag : konden de Duitse diensten voor het opstellen van kommunistenlijsten, rekenen op de hulp van collaborerende bewegingen, Rex in Wallonië, VNV in Vlaanderen ? De krijgsraad van Charleroi dacht van wel, en vermeldt Rex in de motivering van zijn vonnis in het proces Bologne-Destexhe (36). We kunnen dergelijke hulp niet op voorhand uitsluiten, en ze lijkt zelfs eerder waarschijnlijk, maar bewijzen zijn er vooralsnog niet.

Dan schieten nog de kommunisten over als mogelijke informatiebron, die al of niet bewust hun partijkameraden zouden aangebracht hebben. De Launay ba-zuint uit dat Lahaut aan de Duitsers de lijst overmaakte van leidende figuren van de kommunistische partij, die dan door de Gestapo werden gedeporteerd op 22 en 23 juni 1941. Is daar iets van waar ? De lezer zal wel al overtuigd zijn van de onzinnigheid van de Launay's argumentatie zoals hij die in het interview ontwikkelt om zijn zware beschuldiging te steunen. Het gaat er hier niet om Lahaut wit te wassen. Maar wel om de waarheid te achterhalen. In een historische discussie is niet alles toegelaten om een (politieke) tegenstander aan te pakken, en zeker geen lage methoden.

Ik zou het me nu gemakkelijk kunnen maken en mijn kritiek beperken tot de "bewijzen" door de Launay in zijn interview aangevoerd. Maar over die "Lahaut-lijst" bestaan nog andere na-oorlogse getuigen, van wie de verklaringen ook moeten onderzocht worden : de Belg Paul Lespagnard, gewezen lid van de SICHERHEITSPOLIZEI van Aarlen ; de Duitser Böttcher en de in 1942 tot Duitser genaturaliseerde Belg Karl Nossent. De twee laatsten werkten bij de SICHERHEITSPOLIZEI van Luik. Deze drie gewezen politiemannen legden op 2 september 1946 verklaringen af die volledig werden voorgelezen door de auditeur op een proces waarin ze niet direkt betrokken waren, maar waar wel uitdrukkelijk sprake was van "de lijst van Lahaut" (37). We moeten benadruk-

---

van "een rapport van 63 vellen, groot formaat, over de activiteiten van kommunisten in het Vlaamse gewest". Dit rapport besluit met de volgende zin : "Wat Antwerpen betreft zal de verantwoordelijke politiedienst alles doen wat mogelijk is om deze subversieve propaganda te volgen en de bron ervan op te sporen." Volgens Lévy werd dit rapport opgesteld op grond van "materiaal omtrent de Belgische kommunistische partij, bijgebracht door de Antwerpse politie".

(36) JOURNAL DES TRIBUNAUX, 27 januari 1946, p. 100 en 103.

(37) Het gaat om het proces Rajchmann (uitgebreide samenvatting in LA CITÉ NOUVELLE van 3 mei 1947, p. 3). Rajchman was een Poolse jood, met woonplaats te Brussel en kleermaker van beroep. In feite was hij papierenvervalser en spion in dienst van de Sovjets tot in 1942 (ROTE KAPELLE). Na zijn aanhouding werkte hij voor de Duitsers, en dit tot het einde van de bezetting. Hij werd eind april 1947 door de Brusselse krijgsraad tot twaalf jaar opsluiting veroordeeld. Het verslag van de verhoren van Lespagnard, Böttcher en Nossent werd door de auditeur voorgelezen op de openbare zitting van de krijgsraad. Ik dank hier mijn jonge kollega R. Van Doorslaer om mijn aandacht gevestigd te hebben op het persknipsel over dit proces.

ken dat hun aktiviteit tijdens de bezetting van geen invloed mag zijn op de beoordeling van hun getuigenis (38).

Lespagnard was licentiaat in de germaanse filologie en had in zijn studententijd, 1936-37, linkse en zelfs kommunistische sympathieën (39). Hij verklaarde dat Graff, gewezen leider van de Luikse SICHERHEITSPOLIZEI, Lahaut "een van zijn beste informanten vond". Men kan zich al een oordeel vormen over de geloofwaardigheid van de getuige als men weet dat hij verderop verklaart dat Lahaut van een gunstbehandeling genoot, na zijn wegvoering op 22 juni 1941. Dat zou hij te danken gehad hebben aan de bescherming van Graff die Lahaut als "een interessant element" zou beschouwd hebben. De kommunistische volksvertegenwoordiger zou dus niet hetzelfde lot hebben ondergaan als de tientallen andere kommunisten en antifascisten die dezelfde dag werden overgebracht naar de citadel van Hoei. Graff zou hem, volgens Lespagnard, "gedurende verscheidene maanden" verborgen gehouden hebben in de lokalen van de Luikse SICHERHEITSPOLIZEI. Wat zijn nu echter de feiten? Lahaut werd aangehouden te Luik op 22 juni 1941 en werd toen, net zoals zijn lotgenoten, onmiddellijk overgebracht naar het fort van Hoei, waar hij bleef tot 22 september, om daarna naar het kamp van Neuengamme doorgestuurd te worden (40). In die tussentijd probeerde hij vier keer te ontvluchten (41). Dat alles lijkt weinig op het gunstregiem dat Graff zou hebben weggelegd voor "een van zijn beste informanten (42)".

---

(38) Lespagnard en Nossent werden door de Luikse krijgsraad en het Luiks krijgshof ter dood veroordeeld. De eerste werd op 3 juni 1948 te Namen terechtgesteld. De tweede werd beëdigd (zie noot 68). Böttcher werd op 27 maart 1950 door het Luikse krijgshof tot twintig jaar dwangarbeid veroordeeld.

(39) Lespagnard vertrok eind juli 1937 naar Spanje als lid van een ploeg die ging instaan voor het leveren van ambulances aan de eenheden van de Internationale Brigades in Catalonië. Met de derde Centurio van de Eerste Brigade nam hij deel aan de gevechten rond Barcelona. Hij komt terug naar België in november van hetzelfde jaar. De sociale verwezenlijkingen van het Hitleriaanse Duitsland waren beslissend voor zijn bekeering tot het nationaal-socialisme.

(40) Lahaut werd niet enkel als kommunist, maar ook als onruststoker aangehouden. Deze inlichtingen werden me welwillend verstrekt door de heren J. Gotovitch en R. Van Doorslaer, waarvoor ik hen hier dank zeg. Lahaut maakte deel uit van het konvooi van 22 september 1941. Zie GOTOVITCH, zie artikel, p. 126.

(41) M. STEINBERG, JULIEN LAHAUT (CAHIERS MARXISTES, VI, september 1975, p. 10).

(42) Het is niet uitgesloten dat er, bij het begin van de bezetting, enige sympathie op menselijk vlak bestaan heeft tussen Lahaut, de kommunistische volksmensen, en Graff, die eerst metser en mijnwerker was geweest vóór hij bij de politie terecht kwam en voor wie het nationaal-socialisme in de eerste plaats socialisme was. Als lid van de Duitse gerechtelijke politie (KRIMINALPOLIZEI) had Graff reeds vóór 30 januari Lahaut moeten waarschuwen tijdens de kommunistische bijeenkomst te Berlijn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, zeker vóór 1917, verbleef Graff, enkele tijd te Luik. Toen de SICHERHEITSPOLIZEI in België werd opgericht, vroeg Graff zijn benoeming aldaar (augustus 1940). Zie het in noot 5 vermelde dokument.

Een volgende kronkel in Lespagnard's verbeeldingskracht : hij beweert "rond januari 1945", via een Duitse kollega, contact te hebben gelegd met Lahaut die op dat ogenblik "in de buurt van Buchenwald opgesloten zat", met de bedoeling hem voor te stellen naar België terug te komen "onder Duitse schuilnaam" om er voor de Duitsers "te werken". Volgens Lespagnard zou Lahaut "in beginsel akkoord gegaan zijn". Het plan kon echter geen doorgang vinden "omdat er een tegenbevel kwam uit Berlijn na politieke tussenkomst uit rexis-tische hoek". We kunnen vooreerst opmerken dat Lahaut "rond januari 1945" opgesloten zat in het kamp van Neuengamme, in de buurt van Hamburg (op 300 kilometer van Buchenwald). Verder is het zelfs onvoorstelbaar dat een overtuigd militant als Lahaut begin 1945, na al wat hij had meegemaakt, erin zou toegestemd hebben naar België terug te komen waar iedereen hem kende, om zijn vervolgers te helpen. De bewering van Lespagnard is zó zinloos dat de getuige geen greintje geloofwaardigheid verdient.

De twee andere getuigen die tegen Lahaut zouden kunnen ingeroepen worden, Bötter en Nossent, beweren dat Lahaut bereid was mee te werken met Graff en dat hij de Duitse politiechef daartoe een lijst overhandigde met funktionarissen en verantwoordelijken van de kommunistische partij. Het zou deze lijst zijn die de "belangrijkste basis" vormde voor de aanhoudingen van 22 en 23 juni 1941 (43). Geen van beide durft echter bevestigen dat ze die "Lahaut-Lijst" gezien hebben. Men zal zich herinneren dat Nossent Lahaut eind november 1945 beschuldigde tijdens het vooronderzoek in het proces Bologne-Destexhe (44). Later, in september van het volgend jaar, bekent hij kleintjes dat hij "deze lijst nooit grondig heeft bestudeerd" omdat dit buiten zijn bevoegdheid viel. Hij voegt eraan toe : "Ik zou U dus niet kunnen zeggen welke namen op de lijst voorkwamen." Dat is handig, maar weinig precies. Nog zes maand later zal hij verklaren dat de "algemene lijst" met de invloedrijke leden van de kommunistische partij uit het Luikse die aan de basis lag van de aanhoudingen van 22 juni 1941, opgesteld werd door Dumke, een kollega van Nossent, die in 1942 te Luik vermoord werd. Hij vertelde toen ook dat die lijst "een samenvoegsel was van verschillende lijsten (45)". Dit had voor Nossent natuurlijk een gedroomde gelegenheid kunnen zijn om de Lahaut-lijst daartussen te vermelden, maar hij zegt er geen woord van.

---

(43) Zie noot 37.

(44) Zie hierboven

(45) Zie noot 37.

Zonder rekening te houden met de aktiviteit van Lespagnard, Böttcher en Nossent gedurende de bezetting of met hun klaarblijkelijke en begrijpelijke bedoeling Lahaut te belasten, is men gerechtigd op basis van de interne kritiek hun getuigenis nagenoeg ongeloofwaardig te achten.

Er is meer. Tijdens het vooronderzoek in het proces Bologen-Destexhe besloot advocaat-generaal Huwart tot een konfrontatie tussen Lahaut en Nossent.

Daar het voor onderzoek geheim blijft kan het proces-verbaal van die belangrijke konfrontatie niet geraadpleegd worden (46). Maar het is reeds vermeld dat de verdediging van Bologne en Destexhe, die wel over het dossier Lahaut-Nossent beschikten, verklaarden er geen belang aan te hechten (47). Men mag veronderstellen dat deze doorwinterde advocaten van de Luikse balie geen gebruik wensden te maken van Nossent's onthullingen omdat ze hen weinig overtuigend overkwamen.

In heel deze belangrijke en ingewikkelde kwestie van de "Lahaut-lijst" beschikt de geschiedschrijver voor het ogenblik maar over één authentiek dokument : het verslag van het verhoor van de kommunistische volksvertegenwoordiger door de SICHERHEITSPOLIZEI op 3 september 1940. Canaris haalt dit proces-verbaal letterlijk aan in zijn verslag van 27 oktober aan Müller, zijn direkte overste in het Berlijnse REICHSSICHERHEITSHAUPTAMT (48). In dit dokument is er sprake van de organisatie van de partij (bestaat er sinds eind 1936 ook een Vlaamse kommunistische partij ?) en van de eventuele onderschikking van de partij aan het Centraal Komitee van de Franse kommunistische partij. Hoe reageerde Lahaut op dit benard ogenblik ? P. Lévy stelt vast : "Lahaut vertelt er een aantal juiste zaken, waarvan veel mensen op de hoogte waren, waaronder vooral de Duitsers." Met kommentaar van Lévy, die hier uit eigen ervaring kan spreken : "Bij dergelijke verhoren was het nutteloos zich van de domme te houden. Men kon wel proberen een aantal zaken achter te houden, maar vaak voelde men aan dat de ondervrager op de hoogte was en verder zwijgen kon dan duur komen te staan, zonder dat het iets opbracht (49)." Tot bewijs van het tegendeel is het zoiets dat Lahaut gedaan heeft.

Hij heeft zelfs minder gelost dan hij zeggen mocht zonder zijn partij-kameraden

---

(46) De konfrontatie wordt bevestigd door een mededeling van de voorzitter van de Krijgsraad te Charleroi bij de aanvang van de terechtzitting van 30 november 1945.

(47) Zie hierboven

(48) NCWO II, PAPIERS EN CANARIS.

(49) Zie de referentie in noot 35.

in gevaar te brengen. De Duitsers wisten veel meer dan hij kwijt wilde. In totaal "verklikte" hij drie namen : van J. Jacqmotte, stichter van de partij en overleden sedert 1937, en van het triumviraat dat na diens dood aan de leiding van de partij stond : Xavier Relecom, kommunistisch volksvertegenwoordiger, Georges Van den Boom, provincieraadslid van Brabant, en hijzelf. Drie bekende namen dus. Dat volstaat bij lange niet om te besluiten, zoals de Launay doet, dat Lahaut en "de kommunisten zelf aan de Duitsers de lijsten doorspeelden met de leidende figuren die op 22 en 23 juni 1941 weggevoerd werden". Ook hier kan de lezer zich een oordeel vormen over de (logische en andere) kwaliteiten van de argumentatie van onze auteur.

In het moeilijke en netelige onderzoek naar de herkomst van de lijsten met kommunisten die bij het begin van de oorlog in het Oosten werden aangehouden zou het interessant zijn een vergelijking te maken tussen, enerzijds, de lijst met verdachten die op 10 mei 1940 door de Belgische Staatsveiligheid werden aangehouden en, anderzijds, de lijst met de kommunisten en antifascisten die op 22 juni 1941 door de Duitse diensten werden opgepakt. Die vergelijking is echter onmogelijk... aangezien de primaire Belgische en Duitse bronnen niet toegankelijk zijn als ze tenminste nog bestaan. Werden sommige verdachten twee keer opgepakt, de eerste keer door de Belgen, de tweede door de bezetter ?

∴

We komen terug tot het vraaggesprek met de Launay. De laatste alinea ervan wordt nog ontsierd door een kolossaal fantasisische uitspraak. Net zoals al de voorgaande die hier al werden opgesomd is ze tekenend voor het gebrek aan ernst van onze auteur die zich geschiedvorser noemt. Het gaat weer over Graff, gewezen hoofd van de Duitse Veiligheidspolitie te Luik tijdens de bezetting.

Tot slot van het interview wil de journalist van LA MEUSE - LA LANTERNE weten "wat er van kolonel Graff geworden is". De Launay antwoordt : "Hij werd in Berlijn aangehouden door mijn vriend kolonel de Lovinfosse (50). Deze bracht hem mee naar België waar hij hem overdroeg aan het Belgische krijgsgerecht. Hij werd opgesloten in de Luikse Saint-Léonardgevangenis. De kolonel was erg verrast toen hij later vernam dat hij (Graff natuurlijk) uit de gevangenis ontsnapt was met de hulp van kommunistische bewakers. Graff vluchtte naar Oost-Duitsland waar hij een schitterende carrière kon opbouwen bij de Oost-duitse politie."

---

(50) De Lovinfosse zelf kent zich maar de graad toe van "Majoor van het Belgisch Leger" vanaf maart 1945. In augustus-september van dat jaar voerde hij een speciale missie uit in Duitsland "met de graad van kolonel" (G. DE LOVINFOSSE, AU SERVICE DE LEURS MAJESTÉS. HISTOIRE SECRÈTE DES BELGES À LONDRES, Strombeek, 1974, p. 213 en 216).

We merken vooreerst op dat de Launay's verhaal in 1979 niet helemaal klopt met wat zijn vriend de Lovinfosse in 1974 zelf SCHREEF. Deze laatste beweert dat hij Graff "aangehouden heeft" te Berlijn (wanneer ?) en hem heeft overgedragen aan het Belgische krijgsgerecht, "dat hem liet ontsnappen". In verband met de ontsnapping zelf waagt de Lovinfosse zich niet verder dan een vage insinuerende vraag : "Waren de bewakers die Graff in 1945 lieten ontsnappen kommunisten?" (51). Het is bevreemdend en teleurstellend dat de Lovinfosse niet meer details geeft waar en wanneer hij Graff aan het Belgische Krijgsgerecht heeft overgedragen, of waar, wanneer en in welke omstandigheden de gewezen Luikse Sipo-chef de plaat kon poetsen. In zijn verhaal wordt nergens gesproken over de Saint-Léonardgevangenis. Eén vraagje : heeft de Lovinfosse dit verhaal wat ingekleed toen hij de ontsnapping van Graff aan zijn vriend de Launay vertelde ? Of is de Launay in het vraagesprek andermaal slachtoffer van zijn verbeelding ? We moeten het antwoord schuldig blijven.

De ontsnapping van een verdachte of een veroordeelde is voor een gevangenis niet zomaar een voorvalletje van niets. Het is een gebeurtenis waarvan zeker sporen moeten terug te vinden zijn in de archieven van deze gevangenis of van de administratie waar ze van afhangt. Omdat de verschillen tussen de twee verhalen van de Lovinfosse en de Launay me opvielen, wendde ik me schriftelijk tot het Bestuur der Strafinrichtingen (Ministerie van Justitie) via het Navorsings- en Studiecetrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Ik wilde er inlichtingen bekomen omtrent het tijdstip en de omstandigheden van de ontsnapping in 1945 van een zo belangrijk gevangene als Graff. Ik was ook graag te weten gekomen hoeveel (kommunistische) bewakers in het plan betrokken waren geweest en of er tegen hen sankties waren getroffen. Nu was het mijn beurt om verrast op te kijken toen ik het volgende antwoord kreeg : "Ondanks nazicht in de archieven van het Bestuur van deze Strafinrichtingen kon geen spoor gevonden worden van deze persoon (52)." Wat gewoon betekent dat Graff nooit is vastgehouden in een Belgische gevangenis.

(51) G. DE LOVINFORSE , O.C., p. 223-224. "Te Berlijn" schrijft hij "arresteerde ik 25 Belgen, SS-ers, of oorlogsmisdadigers... en verschillende Duitsers, zoals de Kriminal Inspektor SS Georg Graff, die tijdens de bezetting lelijk huis hield te Luik, en zijn adjunkt Heinz Boettcher. Ik hield hen aan, verzorgde hen goed en droeg ze dan over aan het Belgisch krijgsrecht." In een voetnoot voegt de Lovinfosse eraan toe : "Ik droeg Graff over aan het Belgisch krijgsrecht dat hem liet ontsnappen." In een interview in LA MEUSE - LA LANTERNE van 2 september 1979 herhaalt de Lovinfosse : "Ik heb zelf enkele van hen (oorlogsmisdadigers nl.) aangehouden en ik heb er nog spijt van dat de Belgen Graff hebben laten ontsnappen die ik (in Berlijn) gevangen genomen had." Men stelt vast dat de Lovinfosse hier geen steen meer werpt naar "het Belgisch krijgsrecht" dat zou verantwoordelijk geweest zijn voor het laten ontsnappen van Graff, én dat er ook geen sprake meer is van "de bewakers die Graff" in 1945 "liet ontsnappen". Over de "aanhouding" van Boettcher door de Lovinfosse, zie p. , noot 61.

(52) Brief van het Ministerie van Justitie, Dienst der Strafinrichtingen, Algemene Diensten en Studiedienst, aan het NCWO II, 17 oktober 1979, referentie 4/STAZ/XXIII/GV : "Ondanks nazicht in de archieven van het Bestuur Strafinrichtingen kon geen spoor gevonden worden van deze persoon (Graff)."

Als de Launay enige aandacht had kunnen opbrengen (en dat mag men toch verwachten van een "historicus-chercheur") bij de lektuur van het reeds vermelde Amerikaans rapport van 22 september 1945 (dat hij zeker kent, want het is zijn "voornaamste bron" om Lahaut en "de kommunisten" te beschuldigen), dan had hij vernomen dat 1° Graff te Berlijn aangehouden werd in zijn eigen huis (in de Amerikaanse sektor), op 1 augustus 1945 niet door Lovinfosse, want die kwam pas op 24 augustus in Berlijn aan, maar door de Duitse politie die hem dezelfde dag nog overdroeg aan de Amerikanen. Deze sloten hem automatisch op als gewezen funktionaris van de Gestapo ; 2° dat de Lovinfosse, na volbrachte zending, op 10 september Berlijn verlaten had maar dat Graff er op 22 september nog steeds onder Amerikaanse bewaking opgesloten bleef ; 3° de Belgische overheid op de hoogte was en de uitlevering van Graff had aangevraagd, om hem als oorlogsmisdadiger te doen terechtstaan. Ondertussen zou hij in Berlijn onder Amerikaanse hoede blijven (33). Dat alles had de Launay de lezers oprecht moeten vertellen. Maar dan had hij het verhaaltje moeten missen over de "aanhouding" van Graff door zijn vriend de Lovinfosse en over de "ontsnapping" uit de Luikse gevangenis met hulp van een niet nader bepaald aantal kommunistische bewakers.

Als de lezer oog heeft voor precieze data, dan zal hij zich twee vragen stellen : 1° Hoe kan de Lovinfosse Graff te Berlijn aangehouden hebben (wat ten vroegste op 24 augustus kon gebeuren) als deze reeds door de Amerikanen was opgepakt sedert 1 augustus, drie weken dus vóór de Lovinfosse in de stad aankwam ? 2° Hoe kan de Lovinfosse Graff overgedragen hebben aan het Belgische krijgsgerecht als de verdachte nog weken nà het vertrek van de Lovinfosse naar Brussel (op 10 september) onder Amerikaanse bewaking te Berlijn bleef ? (54)

Als de Launay de zaak wat verder had onderzocht dan had hij ook geweten dat Graff nooit naar België werd overgebracht, en dus ook nooit in een Belgische

---

(53) "SUBJECT WAS ARRESTED BY THE GERMAN POLICE AT HIS APARTMENT, BERLIN-LANGWITZ, WISCHURSTRASSE 50, ON 1 AUG. 1945... AND DELIVERED TO BERLIN DISTRICT INTERROGATION CENTER THE SAME DAY. AS AN SD KRIMINALINSPEKTOR AND OBERSTURMFÜHRER, HE IS AN AUTOMATIC ARREST CATEGORY... THE BELGIAN AUTHORITIES HAVE INFORMED THIS CENTER SUBJECT IS WANTED FOR TRIAL AS A WAR CRIMINAL. IT IS RECOMMENDED HE BE TURNED OVER TO THEM. SUBJECT SHOULD MEANWHILE BE INTERNED." (NCWO II, BMG, Dj, 3.)

(54) We ontleen de chronologie van de zending de Lovinfosse in Duitsland aan zijn eigen getuigenis (Au service de leurs Majestés, p. 217-219). Ik kreeg geen antwoord op twee brieven aan de Lovinfosse die uitleg vroegen over het verschil in chronologie tussen zijn eigen verhaal en de eigentijdse Amerikaanse dokumenten. Is dit stilzwijgen niet welsprekend ? Het is ook vreemd dat de memorialist niet zuinig is met details betreffende de ontdekking, de aanhouding en vervolgens het overbrengen van Borms naar België (o.c., p. 218), terwijl anderzijds de aanhouding van Graff en diens overdracht naar het Belgische krijgsgerecht slechts terloops en niet op de daartoe aangewezen plaats in het verhaal vermeld worden. Hij wil er slechts iets over kwijt zonder nader de omstandigheden te bepalen en in verband met de repressie in België.

gevangenis vertoefde ; dat Graff in november 1945 erin slaagde uit de Amerikaanse sektor van Berlijn te ontsnappen zonder dat de politiediensten en geheime diensten van de geallieerden hem op het spoor konden komen. Er bestaan redenen om aan te nemen dat Graff toen zijn toevlucht zocht in de Russische bezettingszone (55).

Besluit : Als we aan de ene kant rekening houden met de eigentijdse officiële bronnen, zowel Amerikaans als Belgische, en waarvan de opstellers toendertijd geen enkel belang hadden om de gewone feitenbeschrijving te vervormen ; en aan de andere kant met de achterafgeschreven beeldrijke verhalen van de Lovinfosse en de Launay, dan komt men tot de slotsom dat het onmogelijk is 1° dat de Lovinfosse Graff te Berlijn aangehouden heeft om hem daarna aan het Belgische krijgsgerecht uit te leveren ; 2° dat Graff uit de gevangenis van Luik zou ontsnapt zijn. Het is even wel waarschijnlijk dat de Lovinfosse, tijdens zijn verblijf in de Amerikaanse zone van Berlijn, op de hoogte kwam van de aanhouding van enkele Duitsers, o.m. Graff, en dat hij zijn Brusselse opdrachtgevers daarvan in kennis heeft gesteld (56). Als zendingshoofd had de Lovinfosse echter geen uitvoerende bevoegdheid (57). Hij beweert wel : "Ik vertel alleen wat ik gezien heb en als zeker te weten ben gekomen, en niets anders (58). "Maar feit is dat hij, in tegenstelling tot wat hij beweert, Graff niet aangehouden heeft, en dat de chronologie van het verhaal dat hij in 1974 uitgaf in het geheel niet overeenstemt met deze van de officiële eigentijdse documenten. Ik vroeg hem hierover schriftelijk om uitleg, maar hij verkiest niet te antwoorden (59). De twee auteurs moeten nu met onweerlegbare en gedocumenteerde bewijzen over de brug komen. Zoniet moeten we hun verhaal over de aanhouding en ontsnapping van Graff als totaal ongegrond bestempelen. De geloofwaardigheid van de Lovinfosse wordt nog

---

Het blijkt te betreuren dat de Lovinfosse zich hier blijkbaar heeft laten inspireren door de bescheidenheid en niet "in detail de aktiviteit en de avonturen" heeft verteld van zijn missie om "niet te vervelen". (O.C., p. 218). Dergelijk stilzwijgen doet enige twijfel ontstaan omtrent zijn bescheidenheid : zou de Lovinfosse zich beroemen op een daad die hij in feite niet in zijn palmares kan schrijven ? Deze twijfel vindt nog voedsel in zijn zeer aanvechtbare versie van de "aanhouding" van Boettcher, een ondergeschikte van Graff, en eveneens te Berlijn ?

(55) NCWO II, BMG, DJ, 1 en 3.

(56) Volgens de Lovinfosse (O.C., p. 216) : P. Van Zeeland, Hoog Kommissaris voor de Repatriëring ; W. Ganshof van der Meersch, Auditeur-generaal en Hoog Kommissaris bij de Staatsveiligheid ; Mundeleer, Minister van Landsverdediging.

(57) De Lovinfosse zelf preciseert (O.C., p. 216) dat een van zijn opdrachten bestond in "het opsporen van oorlogsmisdadigers". Nergens is er sprake van aanhoudingen.

(58) O.C., p. 189.

(59) Zie noot 54.

meer aan het wankelen gebracht door een andere bewering die gemakkelijk kan gecontroleerd worden. Hij beweert namelijk dat hij niet alleen Graff, maar ook een van diens ondergeschikten, Heinz Böttcher aangehouden heeft. (60). In werkelijkheid meldde Böttcher zich spontaan bij de Amerikanen te Berlijn/Wannsee op 15 augustus 1945, dus juist negen dagen vóór de Lovinfosse in de Duitse hoofdstad aankwam. Moeten we hem geloven als hij zegt dat hij zijn "gevangene" aan het Belgische Krijgsgerecht in Berlijn overdroeg? We mogen eraan twijfelen, aangezien de Amerikanen Böttcher slechts op 19 september overdroegen, dat is negen dagen nadat de Lovinfosse Berlijn met bestemming Brussel verlaten had (61).

Al deze twijfelachtige beweringen rechtvaardigen een algemenere vraag: vertelt onze memorialist wel de waarheid, met andere woorden zegt hij wat hij "gezien en als zeker te weten is gekomen" - wanneer hij beweert, behalve Graff en Böttcher "nog 25 Belgen te hebben aangehouden, leden van de SS of oorlogsmisdadigers, waaronder August Borms (62)."?

Merken we terloops nog op dat Graff geen kolonel was, zoals de Launay beweert, maar wel SS-OBERSTURMFÜHRER bij de ALLGEMEINE SS, welke graad in de WAFFEN SS (waar Graff nooit deel van heeft uitgemaakt) zou overeenkomen met eerste luitenant. De graad van SS-OBERSTURMFÜHRER werd hem toegekend op basis van zijn functie in de Veiligheidspolitie (KRIMINAL-INSPEKTOR). Drukfout? Om de titel van kolonel te kunnen voeren (wat zou overeenkomen met de graad van SS-STANDARTENFÜHRER) had hij moeten bevorderd geweest zijn tot REGIERUNGSDIREKTOR bij de politie. De Launay blijkt overal kolonels te zien. Het komt hem ongetwijfeld minder goed uit dat zijn vriend maar een eerste luitenant zou "aangehouden" hebben.

Nog steeds volgens de Launay zouden Graff en zijn ondergeschikte Nossent, "allebei kommunist geweest zijn die zich in 1935 tot het nazisme bekeerden (62)".

---

(60) DE LOVINFOSSE, o.c., p. 223.

(61) Zie daarover het eindverslag over de ondervraging van Böttcher door de geheime dienst van het Amerikaans leger op datum van 22 september 1945 (BERLIN DISTRICT INTERROGATION CENTER, G-2 DIVISION US HEAD-QUARTERS BERLIN DISTRICT, APO 755, US ARMY. FINAL INTERROGATION REPORT. SUBJECT: HEINZ AUGUST BÖTTCHER, 22 SEPTEMBER 1945. CONFIDENTIAL. NCWO II, BMG, DJ, I, 2.) Böttcher werd pas 22 september 1945 van Berlijn naar België (Turnhout) overgebracht. Zijn aanhoudingsmandaat, getekend door de bevoegde auditeur, dateert van de 23ste.

(62) De Lovinfosse geeft toe dat hij "de aanwezigheid van Borms en zijn vrouw in het hospitaal van Zehlendorf te weten kwam via een Belgische verpleegster". Hij bood zich daar aan op 26 augustus 1945 en gaf er de "opdracht hem niet te laten ontsnappen". Hij voegt eraan toe: "Maandag 27 augustus ging ik Borms aanhouden, en ook zijn vrouw. Ik vertrouwde hen toe aan de heer..., die hen naar België ging overbrengen" (O.C., p. 218). Borms schrijft in zijn gevangenisdagboek dat twee Belgische militairen hem op dinsdag 28 augustus kwamen opzoeken in het hospitaal van Dahlem/Ber-

Indien de Launay (de herhaling van de opmerking begint te vervelen, maar zij is nodig) het Amerikaanse verslag van 22 september 1945 met de nodige aandacht had bestudeerd, dan had hij geweten dat Graff reeds toetrad tot de nationaalsocialistische partij (NSDAP) en tot de ALLGEMEINE SS in 1932, dus vóór Hitler op 30 januari 1933 aan de macht kwam, en dat het CURRICULUM VITAE dat bij dit rapport gevoegd is, nergens vermeldt dat Graff ooit kommunist was. Integendeel. Het dokument noemt hem "een verwoed Ruslandhater" (lees : een antikommunist) "voorstander van het nazisme van bij het begin van het Hitleriaans regime (64)". Als "geschiedvorser" had de Launay toch minstens moeten proberen de tegenspraak te verklaren tussen zijn versie, die hij waarschijnlijk bij de Lovinfosse haalt (65), en deze van het eigentijds oorspronkelijk Amerikaans dokument. Zeker omdat hij dat dokument als zijn "belangrijkste bron" beschouwt om Lahaut te verdenken.

Toegegeven dat Nossent in de jaren dertig, als geschiedenisstudent te Luik, misschien kommunist van strekking was. Ik ben er niet zeker van. In alle geval werd hij reeds vóór de oorlog als onderofficier bij de Rijkswacht, "door zijn oversten opgemerkt omwille van zijn Duitslandvriendelijke houding en uitspraken (66)". Het verdient opmerking dat de Launay Nossent laat geboren worden te Malmédy in 1925. Ook hier neemt de auteur een vergissing van zijn vriend de Lovinfosse over (67). Nossent zou zich dus van het kommunisme naar het nazisme bekeerd hebben op de leeftijd van tien jaar ! Op zijn vijftiende-zestiende zou hij al bevorderd geweest zijn tot "adjunkt" van Graff ! Een zoveelste druk-

---

lijn, waar hij openlijk verbleef, om hem per wagen naar België te voeren. Zijn aanhoudingsmandaat werd hem pas 's anderendaags betekend, namelijk te Oelde in Westfalen door een substituut van de auditeur (BORMS. EEN LEVEN VAN TROUW, Brussel, 1951, p. 105-112 en 161-162). Het is normaal dat het aanhoudingsmandaat niet door de Lovinfosse te Berlijn werd afgeleverd, maar wel door een bevoegd magistraat te Oelde : het hoofdkwartier van de Belgische generaal Piron was er gevestigd (DE LOVINFOSSE, O.C. p. 221).

(63) Eigen onderstreping.

(64) "A RABID RUSSOPOBE, HE FAVORED NAZISM DURING THE EARLY YEARS OF THE HITLER REGIME..." (zie noot 53).

(65) DE LOVINFOSSE, O.C., p. 223-224.

(66) Uiteenzetting van de feiten in de zaak Nossent, Karl (NCWO II, BMG, DJ, I, 4).

(67) AU SERVICE DE LEURS MAJESTÉS, p. 223-224, noot 1. Nossent is niet te Malmédy geboren, maar wel te Glain, ten zuiden van Ans, op 12 december 1914. De Lovinfosse schijnt geen belangstelling te hebben voor preciese data. In dezelfde voetnoot laat hij Lespagnard geboren worden in 1923. Naar eigen zeggen werd Lespagnard geboren op 7 november 1918. Steeds in dezelfde voetnoot schrijft de Lovinfosse dat Lahaut en Graff nog op 22 juni 1941 tesamen een antiduitse staking braken, te Serain. Hij vergeet hier dat Lahaut vroeg in de morgen van die dag reeds aangehouden was door de Duitse politie en dat de staking waarvan sprake in mei 1941 (M. STEINBERG, O.C., p. 10).

fout? Of een nieuw bedroevend en erg tekenend bewijs voor de slordigheid van deze auteur die blijkbaar zijn grootste ambitie stelt op het aantal duizenden gedrukte bladzijden.

De Launay zelf vertelt ons dat hij "van zijn vlaamse afkomst" onder andere "een levendige opmerkzaamheid voor bepaalde details" (68) heeft bewaard. We zouden hem wel willen geloven. In afwachting stellen we bij kritische studie van zijn vraaggesprek vast dat het krioelt van ernstige vergissingen (niet enkel in detail kwesties maar ook in essentiële zaken) en dat de Launay, ondanks wat hij zelf zijn "voortdurende bekommernis om wetenschappelijke nauwgezetheid" noemt, een auteur is waarvan de werkwijze het meest strikte voorbehoud verdient.

Dat belet niet dat de Launay zich bescheiden, als "een professioneel" beschouwt, "het tegenovergestelde van een dilettant". Hij "verafschuwt het amateurisme". Bewijs: behalve de studie, die hijzelf grondig noemt, van de zeer talrijke en sterk uiteenlopende vraagstukken, heeft de Launay, vóór juli 1974 reeds, niet minder dan "een twintigtal doctorale proefschriften geleid". Ten minste, hij beweert het (69). In de schaduw van welke universiteit(en) de Launay zijn para-akademische activiteit ontplooidde, verneemt men echter niet. Het wachten is nu op de publikatie van de werken van zijn discipelen. Laat ons hopen dat die historici zullen blijk geven van dezelfde "wetenschappelijke gestrengheid" als die waaraan hun leermeester plechtig verklaard zich verplicht te achten. Feit is intussen dat de Launay doet alsof hij niet gelooft in de waarde van diplomas vermits hij zich afvraagt of de bekende Griekse historici als Herodotos, Thoeekididos en Xenofon, zijn "leermeesters" wel gediplomeerden waren. De vergelijking is niet gespeend van een pikante vermetelheid.) Maar wat stelt men tevens vast? Dat de Launay zichzelf verheft tot "de leider van doctorale proefschriften" - buiten reeks weliswaar, maar toch met het oog op het behalen van een diploma. Maar alle gekheid op een stokje. In de historiografie van de hedendaagse tijd zal men dus een gans speciale plaats moeten vrijhouden voor "de school van de Launay".

(Vertaling uit het Frans door JORIS VAN CAUTER)

A. DE JONGHE

---

(68) Vraaggesprek met de Launay in het weekblad SPÉCIAL van 10 juli 1974. - In het interview met LA MEUSE - LA LANTERNE verklaart de Launay: "Ik weet niet wat er van Karl Nossent (geboren te Malmédy in 1925) geworden is". Hij richt zich tot de lezers om hem informatie te bezorgen. Dat doen we hier dan ook: Nossent werd bij arrest van het krijghof te Luik van 30 januari 1948 ter dood veroordeeld. Bij gemotiveerd besluit van 12 oktober 1950 werd de straf omgezet in levenslange opsluiting.

(69) Zie het in vorige noot vermelde vraaggesprek in het weekblad SPÉCIAL.